

NEO-LİBERAL KAPİTALİZME EKLEMLENMENİN İDEOLOJİK YÜZÜ

Aydın ÇUBUKÇU*

Öz: Bu yazıda, neo-liberalizmin ideolojik veçhesi olarak postmodernizm ve Türkiye'nin neoliberalizme eklemleme sürecindeki etkisi ele alınmıştır. "Küreselleşme" sürecinin ideolojik olarak postmodern düşünceyle nasıl var edildiği ve Türkiye'nin küreselleşmeye eklemlemesi sürecinde, Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)'nin rolünün yanı sıra, AKP'nin hükümet olması sürecinde ve sonrasında "liberal solcu" aydınların postmodern ideolojinin araçları üzerinden rolü ele alınmıştır. Yanı sıra, AKP'nin 2015 genel seçimleri sonrasında yolunu tamamen "liberal solcu" aydınlardan ayırmasına karşın, Türkiye'nin küreselleşmedeki yeri ve kendisine tanımlanmış ödevler/görevler açısından herhangi bir aksaklık yaşanmadan işlevine devam ettiği ortaya konmuştur.

Anahtar sözcükler: Neo-liberalizm, ideoloji, postmodernizm, AKP, liberal sol

The Ideological Face of Attaching to Neo-Liberal Capitalism

Abstract: In this article, postmodernism as the ideological aspect of neo-liberalism and its effect on Turkey's integration process with neoliberalism are discussed. How the "globalization" process was ideologically created by postmodern thought and the role of the "liberal leftist" intellectuals through the tools of postmodern ideology, in addition to the role of the Justice and Development Party (AKP) in the process of Turkey's integration into globalization, during and after the AKP's government. It is discussed. In addition, it has been revealed that although the AKP completely separated its path from the "liberal leftist" intellectuals after the 2015 general elections, it continued to function without any disruption in terms of Turkey's place in globalization and the duties/duties defined for it.

Key words: Neo-liberalism, ideology, postmodernism, AKP, liberal left

AKP'nin iktidara yerleşmesi, ülkenin kendi koşullarına olduğu kadar, çok önemli bir dönüşüm içinde olan uluslararası ilişkilerin de etkisi ve desteğiyle gerçekleşmiştir. Özellikle 1980'li yıllarda başlayan "küreselleşme" saldırısı ve onun bir parçası olarak Ortadoğu'ya yönelik "Büyük Ortadoğu Projesi, AKP'nin iktidara yürüyüşünde-yürütülüşünde belirleyici bir etken olmuştur.

Sürecin ekonomik ve politik veçheleri kadar, ideolojik bileşenleri de AKP iktidarının önemli dayanaklarından birisi olarak süreçteki yerini almıştır.

1. Postmodernizm ve AKP

Küreselleşme adı verilen emperyalist projenin önemli özelliklerinden biri, postmodernizm felsefesini kendisine yedeklemesi ve etkili bir silah olarak kullanabileceği kanalları açmasıydı. AKP, "postmodern" kelimesini, 28 Şubat askeri müdahale sonrasında bir generalin "bu postmodern bir darbedir" dediği zaman duymuş olabilir; ancak, postmodern düşünme ve uygulama biçimi, 80'lerin başında "Reagan-Thatcher Ekonomi" Politikaları adıyla da anılan "Küreselleşme" süreciyle birlikte dünyayı algılamanın "yeni bir biçimi" olarak, başta ABD olmak üzere, politik ve akademik çevreler tarafından gündelik hayata sokulmuştu.

Türkiye'de ise kimi akademik çevrelerde etkin bir tarih ve sosyoloji yöntemi olarak benimsenmiş, sanat ve edebiyat aracılığıyla da aydın çevrelerde ilgi görmeye başlamıştı. Postmodernizm, bir yandan da kimi Marksist aydınlar arasında da Max Weber ile Marx'ı "birleştirme" çabaları biçiminde ve Frankfurt Okulu'nun önde gelen düşünürleri Theodor W. Adorno ve Horkheimer'in "proleterizm Marksizm" olarak adlandırabileceğimiz tezlerinin desteğiyle kendisini meşrulaştıran bir alan bulmuştu. Türkiye'deki İslamcı aydın-akademisyen çevreleriyle laik-liberal "solcu" aydınları buluşturan bir ortak zemin böylece doğdu.

İslamcı aydın ve akademisyenleri postmodern düşünceye çeken kimi özellikler, laik-liberal "solcu" aydınların da kendi politik ve ideolojik çerçevelerinde geliştirdikleri "çağa uygun solculuk" için aynı dercede çekiciydi. Bunları ana başlıklar halinde şöyle özetleyebiliriz:

a. Anglo-Amerikan üniversitelerden başlayarak yayılan tarihsel materyalizme karşı kuşku ve eleştirilerle, postmodernizmin "ilerleme, toplumsal evrim ve değişim" gibi kavramlara yönelttiği eleştiri, esas olarak İslamcı aydınların radikal ilerleme-ilercilik

*Gazeteci., Yazar (ORCID No:0009-0002-4259-9966)

karşıtlığıyla birleşebildi. Tarihsel süreçlerin bir ilerleme mi, yoksa karmaşık tekil süreçlerin düzensiz artardığı mı olduğu yolundaki tartışma, Marx tarafından cevaplanmış olmakla birlikte, postmodernizm bir "tarihselcilik" tartışmasıyla tarihsel materyalizme karşı bir eleştiri geliştirdi. İlerleme fikrinin katı karşıtı olan İslamcı düşünce, burada kendisine önemli bir destek buldu. Marksizm içinden gelen aydınlarla İslamcılar arasında köprüler kurulmasını sağlayan unsurlardan birisi budur.

b. "Kültürlerarası eşitsizlik" anlayışının postmodern eleştirisi, İslamcı aydınların "geri Doğu, ileri Batı" ayrımına karşı yönelttikleri itiraza dayanak sağlarken, liberal-solcu aydınlar arasında da sömürgecilik-emperyalizm karşıtlığıyla birleştirilerek benimsendi. Bu arada Marx'ın sömürgeciliği savunan bir oryantalist olduğu yolundaki dayanaktan yoksun yorum, söz konusu çevrelerde yaygın bir kabul görünce, bir bariyer daha aşıldı.

c. Bilim ve teknolojiye yönelik postmodern eleştiri, Max Horkheimer, Herbert Marcuse gibi Frankfurt Okulu'nun önde gelen isimleri eliyle epey zaman önce yapılmış olmakla birlikte, İslamcı geleneğin bağnaz önyargılarına meşruiyet kazandıran bir rol üstlendi. Madem o "Marksistler" de bilim ve teknolojinin "otoriterleşmenin bir aracı" olduğunu söylüyorlardı, öyleyse kendilerinin de örneğin evrim teorisine, daha geriye giderek makineleşmeye karşı çıkışlarına, dünyanın düz mü yuvarlak mı olduğu konusunda kuşku duymalarına yönelik müstehzi eleştirilerin de bir otoriterlik olduğu kabul edilmeliydi. Evet, dedi liberal solcu aydınlar, saygı duyarız!

d. Postmodern düşüncenin modern devlete yönelik eleştirisi, bir başka kesişme alanı yarattı. Marx okumuş liberal solcu aydın, zaten bir devlet teorisinin bilgisine sahipti. İslamcı modern devlet eleştirisi ise, postmodernistlerden de önce, başta laisizm uygulamaları olmak üzere, modern devletin hayatın her alanına müdahalesine karşıydılar. Onlar da, modern devletin zor ve ideolojik aygıtlar aracılığıyla toplumda standart insan tipi yaratma girişimlerine öteden beri karşı çıkmıştı. Özellikle "ulus devlet" in, milliyetçilik, bir zümrenin (sınıfın) diğerleri üzerinde baskı kurma gibi özellikleri dolayısıyla eleştirilmesi, liberal solcuların Marksizmden devraldıkları eleştirileriyle paralellik gösteriyordu. Diğer yandan, sosyal devlet olarak devletin, sağlıktan eğitime, hukuktan iletişime kadar pek çok alanda tekel kurmuş olması, özellikle de ordu ve polis aracılığıyla silah tekelini elinde bulundurması gibi özellikleri, "küreselleşme" politikalarının özelleştirme programının da hedefinde olduğundan, her iki grubu bu güncel hedefte birleştiriyordu.

e. İki küme arasındaki bir başka kesişim alanı, "sivil toplum" kavramı oldu. Devletin "toplumsal

hayattan çekilmesi" olarak adlandırılan bu süreçte, sözde devlete alternatif olarak "sivil toplum" kavramının öne çıkarıldığına tanık olduk. Bu kavram, kapsamı ve içeriği tamamen değiştirilerek Hegelci felsefeden alınmış, gündelik politik ilişkilerin ekse-ni haline getirilmişti. Türkiye'de özellikle 1980 Asker Darbesi'nden sonra "sivil demokrasiye geçiş" olarak adlandırılan süreçte etkin bir biçimde kullanıldı. Çok kaba bir biçimde "sivil toplum", "askersiz siyaset" anlamına eşitlendi. Bu kavramı bu çarpık anlamıyla siyaset diline sokan "solcu" çevreler, "liberal demokrat" olarak gördükleri saççı egemen sınıf partilerini desteklemek için kendilerince ideolojik bir zemin yarattılar. Bu, önce Süleyman Demirel'in Adalet Partisi'ni, sonra da Recep Tayyip Erdoğan'ın AKP'sini desteklemek biçiminde ortaya çıktı. Diğer yandan İslamcı aydınlar da bu kavrama kendilerince işlev kazandırarak, liberal solculara, İslami cemaat ve tarikatların birer sivil toplum örgütü olduklarını kabul ettirdiler.

Ne var ki, bu kavram yalnızca siyaset dilinin bir parçası olarak kalmadı; toplumsal örgütlenmenin değişik biçimlerini de kapsamak üzere devlet toplum ilişkilerini, sınıflar arası bir ilişki olmanın dışında yeniden tanımlamanın aracı haline getirildi. Sendikalar, meslek örgütleri, demokratik kitle dernekleri, içerikleri ve işlevleri yasal düzeyde de değiştirilerek, tek bir adla anılır hale geldiler. Artık hepsi sivil toplum kuruluşu idi! Bu, sınıf kavramının toplumsal ve politik alandan çıkarılmasına hizmet etti. Toplumsal muhalefetin değişik kesimlerinin kendi mücadelelerini ve taleplerini algılamalarında önemli çarpılmalara yol açtı. Bir işçi sendikasının, kendisini işçi sendikası olarak değil de, "Sivil Toplum Kuruluşu" olarak adlandırmasının sonuçları, küreselleşme politikalarının en büyük başarılarından biri olarak görülebilir.

f. Toplumsal hareketliliği ve değişimi sınıflar arası ilişkilerin dışına taşımanın bir başka biçimi, "sosyal kimlik üzerinden" politika yapmak olarak görüldü. Postmodernizme göre, toplum aslında birbiriyle birleştirilemez olan farklı gruplardan oluşur. Dinsel, etnik, kültürel vs. bakımdan birbirinden farklı olmayı doğalarında taşıyan gruplar, modernist düşünce tarafından sınıf ya da ulus gibi kavramlar aracılığıyla zoraki bir birlik görünüşüne sokulmak istenmiştir. Siz, sınıf diyorsunuz, oysa işçiler Alevi, Sünni, Kürt, Türk vs. kimlikler taşımaktadır ve bunları bir sınıf ya da ulus kalıbı içinde aynılaştırmaya çalışmak, totalitarizmdir! Özellikle, sosyalizmin ölümünün ilan edildiği 90'lı yıllardan başlayarak gelişen farklı muhalefet hareketleri, "kimlik politikaları" kavramına işlerlik kazandırdı. Çevreci muhalefet, kadın hareketi, etnik hak savunucuları, LGBTİ+ hareketi gibi oluşumlar, muhalefet kavramının sınıf kavramı olmaksızın tanımlanabileceği düşüncesini güçlendirdi.

Toplumsal kimlik üzerinden politika, bir iktidar mücadelesini hedeflemediği ve verili koşullarda ve düzen sınırları içinde çözülebilecek sorunlar için mücadelenin ötesine geçemediği için, evcilleştirilmiş bir muhalefet biçimini doğurdu. Kapitalizmin yıkılmasını ve sosyalizmin kurulmasını amaçladıkları için ve bunu zaten yapamayacakları için en azından "hoş görüldüler."

"Sosyal gruplar", toplumsal sınıfların tarihsel sürekliliğine sahip olmadıkları için, parçalı, geçici, yerel olma özelliklerini aşamazlar. En önemlisi, sınıf hareketinin temel özelliği olan, kendi taleplerini, halkın bütününe talepleri haline getirme hedefine asla ulaşamazlar, zaten böyle bir amaçları da yoktur. Bütün beklentileri, toplumun kendi hareketlerini, yani yalnızca belli bir konuya ilişkin taleplerini desteklemesinden ibarettir. Dolayısıyla, postmodern perspektif açıdan sakıncalı "totaliter" bir kavram olan "bütünlük" dışında olmanın tipik örnekleridir.

2. AKP'nin Postmodernizmle Flörtü ve Kavgası

Siyasal İslam'ın liberal sol destekli yükselişinin ve en azından belli bir dönem "hegemonya" kurabilmesinin düşünsel temeli büyük ölçüde postmodernist eğilimler tarafından kurulmuştur.

Bugün de, iktidarının ilk yıllarının "özgürlükçü, kapsayıcı, herkesi kucaklayan, demokratik" bir dönem olduğunu söyleyerek, "fabrika ayarlarına dönmesini" talep edenlerin algısı, AKP'nin postmodernizmle flört dönemine dayanmaktadır. Kısaca hatırlayacak olursak, bu dönem özelleştirme programlarının yanı sıra, etnik ve inançsal ayrımcılığa karşı çıkış (Kürtlerin, Romenlerin, Alevilerin, Ermenilerin vs. gönlünü çelen uygulamalar), şimdi başlıca düşman olarak ilan ettikleri LGBTİ+ hareketine "hoş görüşlü bakış", asker darbelerine ve özellikle de "asker vesayetine" karşı sert açıklamalar, "liberal sol"un "yetmez ama evet" demesinde de görülebileceği gibi geniş bir toplumsal desteğinin ortaya çıkmasını sağlamıştı. 11 Mayıs 2011 İstanbul Sözleşmesi, bu sürecin zirvesi oldu.

Gezi İsyanı'na yol açan ve aslında, AKP'nin içinde hâkim olan gericiğin su yüzüne vurduğu politikaların uygulanmaya konulması "liberal demokrat" cilasının dökülmesini sağladı. Bu tarihten sonra, artık postmodernizmin de liberal solcu aydınların da desteği tamamen gereksiz hale geldi.

2013'te Gezi İsyanı öncesinde başlayıp, 24 Temmuz 2015 tarihinde Kandil'e hava operasyonlarıyla resmen sonlandırılan "Çözüm Masası" sürecinin sonlandırılması da gericiğin alenileşmesinde önemli bir aşama oldu. Kürtlerin desteği de artık gereksizdi, hatta ayak bağıydı. Suriye Savaşı ve buna bağlı zincirleme terör olayları, gericiğin kurumlarını

pekiştirmede önemli dayanaklar sağladı. 2015 Haziran Genel Seçimleri sonucunda AKP iktidarının sonu görünür hale gelince, Reyhanlı ve Suruç ardından 10 Ekim 2015 Ankara-Gar katliamı, yine aynı dönemde gerçekleştirilen "Hendek Operasyonu", postmodern İslamcı ve "liberal solcu" aydın hayallerinin tam çöküşünü ilan etti.

Postmodernizmle kurulan siyasi ve ideolojik bağ, bugünkü "Başkanlık Rejimi"nin kurulabilmesi için elverişli bir zemin hazırlamıştır. Farklı çevrelerin desteğini sağlayan, ancak yalnızca parlak bir görünüş sağlamanın ötesinde hiçbir nesnel karşılığı olmayan bu çizgi, iktidarın sosyal temellerinin zayıfladığının görüldüğü 2015 seçimlerinden sonra tamamen ve bütün izleri silinerek terk edilmiştir.

Peki, bu tercih AKP'nin "neo-liberal" kapitalizme eklenmesinin de sonunu mu göstermektedir? Bir başka deyişle, postmodern tezlerle ilişkinin kesilmesi, emperyalizmle ilişkilerin de kesilmesi anlamına mı gelmektedir?

Bunun cevabı kısadır. Postmodernizm, emperyalizm için de geçici bir sevdandı. Sosyalizmin yıkıldığının ilan edildiği bir dönemde, emperyalizmin "yeni bir dünya, yeni bir toplum" vaadini süsleyen bir görünüm sağladı. Postmodernizmi benimseyen aydın, sanatçı, akademisyen çevrelerinin safiyane niyetleri bir yana, emperyalizmin onların özlemlerine cevap verme niyeti asla yoktu. "Küreselleşme" saldırısı ekonomik ve sosyal hedeflerine önemli ölçüde ulaşmıştır. Sosyal devlet fikri öldürülmüş, işçi ve emekçi sınıflar örgütsüzleştirilmiş, sermayenin dünya çapında serbest dolaşımının önündeki başlıca engeller temizlenmiştir. Artık dünyada kapitalist finans ilişkilerin dışında kalan herhangi bir nokta kalmamıştır. AKP, şimdi de bu sürecin bir parçasıdır. İçeride ise, artık "Tek Millet, Tek Bayrak, Tek Vatan, Tek Devlet" sloganının ve bunun tamamlayıcısı olan MHP ile ittifakın dönemi başlamıştır. En gerici, en teklici, en şovenist, bir diktatörlük biçimine giderken, başlangıçta sepetine tıktığı bütün "liberal demokrat" safraları atmaktadır. İstanbul Sözleşmesi'nden çıkış, şimdi sonun zirvesidir.

Kaynakça

- Arpacı, I** (2018), *İslamcılığın Küreselleşme İle İmtihanı, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 52, Temmuz-Aralık.
- Taslaman, O C** (2010), *"Küreselleşme Sürecinde Türkiye'deki İslam", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Doktora Tezi*
- Gülenç, K** (2011), *Küreselleşme, Postmodernizm ve Siyasal İslam, Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi* (2011/17).
- Saraçoğlu, C** (2022), *Türkiye'de kültür savaşı mı var? Gazete Duvar*, 11 Ekim.